

УДК 94(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-898-916](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-898-916)

Лисенко Світлана Олександрівна кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, Український державний університет науки і технологій Навчально-науковий інститут “Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту”, <https://orcid.org/0000-0002-4222-7049>

Муханов Валентин Миколайович кандидат історичних наук, в.о. доцента, доцент кафедра філології та гуманітарних наук, Комунальний заклад вищої освіти "Вінницька академія безперервної освіти", <https://orcid.org/0000-0001-6508-7619>

Дрогомирецька Людмила Романівна кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, доцент кафедри історії України і методики викладання історії, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, <https://orcid.org/0000-0002-9770-2724>

ІСТОРИОГРАФІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ПОДІЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ТЕНДЕНЦІЇ 2014-2025 рр.

Анотація. У статті здійснено спробу оглянути історіографічне осмислення стрижневих подій сучасної історії України – Революції Гідності та російсько-української війни.

Революція Гідності розглядається як еталон громадянської мужності та символ боротьби за європейський вектор розвитку держави, що стало прямим наслідком стратегічного геополітичного імперсько-шовіністичного тиску з боку росії.. Ці події спричинили суттєву трансформацію політики національної пам'яті зі зміщенням фокусу від радянських міфів до вшанування сучасних борців за Незалежність України. Війна, що розпочалася у лютому 2014 р. як реакція на європейський вибір України, виступила потужним каталізатором національної консолідації, посилення української ідентичності та глибокого переосмислення історичних подій як ХХ ст., так і більш віддалених у часі.

Наголошено, що, попри суспільну актуальність, тривалість та безпосередня близькість подій створюють значні методологічні виклики для історичної науки, зокрема у питанні періодизації війни. Історіографічне осмислення пропонується розглядати як триетапну еволюцію наукових підходів: від фактографічного реагування та становлення концепції гібридної війни до

систематизації (міждисциплінарність, аналіз колективної пам'яті) і, зрештою, до деколоніального повороту (радикальна реконцептуалізація минулого та боротьба з колоніальною спадщиною).

Особливу вагу в накопиченні джерельного матеріалу набуває метод усної історії, а робота історика включає не лише академічні студії, але й завдання інформаційної боротьби проти російських історичних фейків та пропаганди загалом. Це є важливим вектором роботи істориків як всередині країни, так і на міжнародному рівні.

У статті констатується брак ґрунтовної, систематизованої історіографічної праці, яка б здійснила критичний аналіз цієї динаміки та визначила коректну теоретичну кваліфікацію подій, зокрема, у контексті тяглості національного та ціннісного спротиву. Однак, зважаючи на незавершеність досліджуваних процесів, така ситуація є прогнозованою та потребує подальшої уваги і корекції. Відповідно до перебігу подій та накопичення джерельної бази й врахування емоційних чинників.

Ключові слова: гібридна війна, деколонізація, пам'ять, джерельна база, історичний фейк, історіографія, методологія, Революція Гідності, російсько-українська війна, усна історія.

Lysenko Svitlana Candidate of Philosophic Science, Associate Professor, Associate Professor at the Social and Humanitarian Science Department, Ukrainian State University of Science and Technologies Educational and Scientific Institute “Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sport”, <https://orcid.org/0000-0002-4222-7049>

Mukhanov Valentyn Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Philology and Humanities, Municipal Higher Education Institution “Vinnytsia Academy of Continuing Education”, <https://orcid.org/0000-0001-6508-7619>

Drohomyretska Liudmyla Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Ukraine, Associate Professor of the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, <https://orcid.org/0000-0002-9770-2724>

HISTORICAL MEANING OF THE EVENTS OF THE REVOLUTION OF DIGNITY AND THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: TRENDS 2014-2025

Abstract. The article attempts to review the historiographical understanding of the key events of the modern history of Ukraine – the Revolution of Dignity and the Russian-Ukrainian War.

The Revolution of Dignity is considered a model of civic courage and a symbol of the struggle for the European vector of state development, which was a direct consequence of strategic geopolitical imperial-chauvinistic pressure from Russia. These events caused a significant transformation of the policy of national memory with a shift in focus from Soviet myths to the honoring of modern fighters for the Independence of Ukraine. The war, which began in February 2014 as a reaction to Ukraine's European choice, acted as a powerful catalyst for national consolidation, strengthening of Ukrainian identity, and a profound rethinking of historical events of both the 20th century and more distant ones.

It is emphasized that, despite the social relevance, the duration and close proximity of the events create significant methodological challenges for historical science, in particular in the issue of periodization of the war. Historiographical understanding is proposed to be considered as a three-stage evolution of scientific approaches: from factual response and the formation of the concept of hybrid war to systematization (interdisciplinarity, analysis of collective memory) and, ultimately, to the decolonial turn (radical reconceptualization of the past and the fight against the colonial legacy).

The oral history method is of particular importance in the accumulation of source material, and the work of a historian includes not only academic studies, but also the task of information struggle against Russian historical fakes and propaganda in general. This is an important vector of the work of historians both within the country and at the international level.

The article states the lack of thorough, systematized historiographical work that would carry out a critical analysis of this dynamic and determine the correct theoretical qualification of events, in particular, in the context of the continuity of national and value resistance. However, given the incompleteness of the processes under study, such a situation is predictable and requires further attention and correction. In accordance with the course of events and the accumulation of the source base and taking into account emotional factors.

Keywords: hybrid war, decolonization, memory, source base, historical fake, historiography, methodology, Revolution of Dignity, Russian-Ukrainian war, oral history.

Постановка проблеми. Революція Гідності посідає центральне місце у сучасній історії України, слугуючи потужним символом національної єдності та боротьби за демократію, свободу і європейський вибір українського народу. Ці події глибоко вкарбувалися у колективну пам'ять суспільства, перетворившись на еталон громадянської мужності. Жертва Героїв Небесної Сотні стала уособленням найвищої самопожертви заради утвердження української державності, а їхній подвиг активно інтегрується в історичний наратив через меморіалізацію,

освітні програми та культурні проекти. Внаслідок історичних зрушень відбувається трансформація політики національної пам'яті: фокус зміщується від радянських героїчних міфів до вшанування сучасних борців за Незалежність України. Даний процес є вкрай важливим для формування свідомого нового покоління українців, яке глибоко усвідомлює свою історію, культурну спадщину та відповідальність за майбутнє. Як зазначив І. Патриляк, основні причини українських Майданів завжди були глибоко політичними та геополітичними. Кожен Майдан був спровокований критичними точками політичного вибору України, тобто куди рухатися – чи до Європейського цивілізаційного простору, чи залишатися у сфері російського впливу. Революція на граніті була породжена вибором між новим союзним договором та суверенітетом. Помаранчева революція стала відповіддю на фейкову перемогу проросійського кандидата на президентських виборах. Реакцією на хитання між Митним та Європейським союзами і відмовою від євроінтеграції стала Революція Гідності. Таким чином, усі українські Майдани є прямим наслідком стратегічного геополітичного протистояння, де громадянське суспільство втручається, щоб захистити європейський вектор розвитку України [1].

російська агресія проти України, що розпочалася із захопленням АР Крим та війною у Донецькій та Луганській областях України, стала потужним каталізатором консолідації нації навколо спільних цінностей. Війна виступила чинником посилення української ідентичності, що проявилось у стрімкому відродженні інтересу до національної історії, культури, мови та традицій. Війна змусила українське суспільство здійснити глибоке переосмислення історичних подій ХХ ст. і значно глибше, зокрема критично оцінити роль росії в історії України. Як наслідок, значна частина українців переглянула ставлення до радянської спадщини, яка раніше часто сприймалася як спільний досвід, і почала її критично заперечувати. Натомість, в історичному дискурсі акцент змістився на героїзм сучасних українських захисників, посилення відновлення пам'яті про жертви репресій, Голодомору-Геноциду та інших трагедій, спричинених тоталітарною комуністичною політикою, а також впливом російського імперіалізму.

Попри суспільну та наукову актуальність та нагальну потребу в осмисленні, події Революції Гідності та російсько-української війни, через їхню тривалість та безпосередню близькість, створюють значні методологічні виклики для історичної науки. Спостерігається колосальний, але розпорошений масив наукових та публіцистичних праць, збірників усної історії та документальних свідчень, які формуються у нелінійний, часто емоційно забарвлений спосіб.

На сьогодні відчувається брак ґрунтовної, систематизованої та об'єктивної історіографічної праці, у якій було б здійснено критичний аналіз динаміки наукового осмислення цього періоду. Також важливо виокремити домінантні

методологічні тенденції та окреслити «білі плями» у дослідженнях, що виникли внаслідок воєнних та джерелознавчих обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання європейської інтеграції незалежної України було предметом наукового інтересу ще з початку 1990-х рр. [2]. Проте, найбільший дослідницький резонанс спричинили події 2013-2014 рр., відомі як Революція Гідності. Вони стали безпосереднім каталізатором війни росії проти України, що розпочалася у лютому 2014 р. і переросла у повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р.

На сьогодні сформовано значний корпус наукових праць, присвячених дослідженню Революції Гідності, Євромайдану та російсько-української війни. Серед ключових авторів, які аналізують передумови, причини, перебіг та наслідки цих подій для української держави, її громадян та європейського регіону, варто виокремити напрацювання Я. Верменич [3], П. Гай-Нижника [4; 5; 6], М. Гребенюка, В. Грицюка, М. Щипанського [7], Ю. Котляра, О. Мосіна [8], Є. Магди [9; 10], Ю. Офіцинського [11].

Незважаючи на значний науковий внесок, окреслені події та процеси потребують подальшого поглибленого й об'єктивного аналізу з боку наукової спільноти. Їх осмислення є важливим для кращого розуміння впливу Революції Гідності та війни на євроінтеграційний вектор України та її співпрацю з міжнародними спільнотами, а також на трансформацію українського суспільства.

Мета статті полягає у здійсненні критичного історіографічного аналізу динаміки наукового осмислення подій Революції Гідності та російсько-української війни, виокремленні домінантних методологічних тенденцій, включно з деколоніальним поворотом.

Виклад основного матеріалу. Вивчення Революції Гідності висуває перед науковцями важливу методологічну та політичну проблему: необхідність осмислення цих подій як історії, а не лише як поточної політології. В. Нахманович (2019) слушно зауважив, що, попри недавність, абстрагуватися від суб'єктивного фактору при їхньому дослідженні неможливо. Водночас, саме актуальність і близькість теми стимулює широке коло зацікавлених дослідників [1]. Осмислення Революції Гідності є критичним не лише для фіксації минулого, але й для розуміння сутності українського політичного процесу, його причинно-наслідкових зв'язків та прогнозування майбутніх суспільних протестів.

Революція Гідності, як і всі попередні українські Майдани, стала лакмусовим папірцем для вже існуючої імперської політики москви. Геополітичний вибір, який відстояло українське громадянське суспільство у 2014 р., був не причиною, а лише приводом для відкритого прояву агресії з боку російської федерації, яка не могла толерувати суверенне прагнення України до європейського простору [4, С. 110]. Україна змогла зберегти свою незалежність від імперської росії, усунувши проросійський режим Віктора Януковича, який

постійно здавав національні інтереси, і остаточно підтвердивши свій європейський шлях. У відповідь кремль, намагаючись повернути Україну у свою імперію, невдовзі після Майдану захопив Крим та окупував частину Донеччини і Луганщини. Однак захист європейських цінностей, відвойованих Революцією Гідності, забезпечують українські захисники і захисниці у Війні України за Незалежність. Революція Гідності стала поштовхом для доленосних змін: від декомунізації та потужного зростання громадянського суспільства (через волонтерство та громадські ініціативи) до глибокої трансформації посттоталітарного ладу в демократичний [1].

Саме тому наукове осмислення російсько-української війни не може бути відокремлене від досліджень Революції Гідності, оскільки війна є продовженням російської політики придушення української суб`єктності. Науковці оперативно змістили фокус із політичних протестів на документування воєнної агресії, злочинів та національного опору, що створило абсолютно нові методологічні та етичні виклики для наукової спільноти.

У цьому контексті згадаємо круглий стіл 2021 р. «Майдан як постмодерна революція: проблеми термінології». М. Кармазіна у своєму виступі окреслила важливі питання самоідентифікації та міжнародного позиціонування Революції Гідності, наголошуючи на необхідності глибокого теоретичного осмислення цього феномену. Професорка підкреслила позитивний тренд самостійної розповіді світу про Революцію Гідності. Водночас, вона звернула увагу на тенденцію знецінення та таврування українських революцій зовнішніми недругами, зокрема росією, яка розглядає їх як «псевдореволюції» або «казус». Це актуалізує проблему пошуку адекватного наукового інструментарію для опису подій. Ключовим теоретичним викликом є коректна кваліфікація Революції Гідності. Науковиця висловлює незгоду з визначенням «Майдан як постмодерна революція», аргументуючи це тим, що сама епоха постмодерну добігла кінця. Натомість, цитується А. Міхнік (інтерв'ю «Le Monde», 27.02.2014), який охарактеризував події в Україні як революцію «нового типу». А. Міхнік вказав на три чинники успіху: мобілізація населення, дипломатична діяльність міністрів закордонних справ країн ЄС., повний ідіотизм дій режиму Януковича. Як зазначила М. Кармазіна, сучасний стан осмислення подій Революції Гідності має: чітку хронологію подій; наративи, що описують «біль» та набуття нових ідентичностей; нові складові в культурному коді нації (які потребують дослідження з боку літературознавців, музикознавців, лінгвістів). Важливим є залучення до аналізу доробок західних дослідників (зокрема, Френсіса Фукуями («Витоки світового порядку») та Джека Голстоуна («Про революції»). При опрацюванні великих масивів даних необхідно розуміти, яке місце західні теоретики відводять саме українським подіям. Зазначається про велику кількість визначень революцій та стирання меж між революціями і реформами. Революція

стає «парасольковим поняттям», а в руках пропагандистів «порожнім означувальним». Виникає необхідність уникнути дефініцій, які можуть бути легко зведені пропагандистами до метафор. М. Кармазіна віддає перевагу кваліфікації Дж. Голстоуна, який зробив наскрізний аналіз подій 2013 р. в Україні, виокремивши 5 ключових критеріїв революції. Саме ці критерії є важливими для коректного «вписування» Революції Гідності у світову картину; «для дефініцій революції ми повинні створити свою когнітивну карту сучасності як образ політичної, історичної, наукової дійсності початку ХХІ століття» [12].

Отож, на думку М. Кармазіної, ми вступили в нову епоху, ознаками якої є неспроможність Європи, російська агресія, нові геополітичні виклики та деградація міжнародних інституцій (ООН, НАТО). Для М. Кармазіної Революція Гідності є ознакою радикалізації суспільства в умовах гібридного режиму. Головна цінність революції полягає в її самоназві («Гідності»), яка свідчить про етап емансипації від минулого. Це також чергове переосмислення цінностей. На основі досліджень (зокрема, Арве Хансена, який оцінив Майдан як «простір невдоволення»), науковиця закликає уникати спрощення значення Революції (про що писали Марсі Шор та Ендрю Міллер). Для подальшої наукової роботи необхідно створити «когнітивну карту сучасності», у межах якої буде чітко сформульовано позитивне значення революції, щоб це не обернулося її теоретичною поразкою [12].

Виступ С. Єкельчика присвячений критичному аналізу вживання терміна «революція» в українському та західному наукових дискурсах щодо ключових подій української історії, включаючи Революцію Гідності. В українському науковому середовищі існує обережне ставлення до поняття «революція» (що стосується як Української революції 1917-1920 рр., так і Революції Гідності). Ця обережність значною мірою зумовлена «багажем радянського уявлення та марксистської термінології» [12].

Натомість західна історіографія використовує термін «українські революції» значно ширше. Як приклад, історик згадує наводиться повстання Богдана Хмельницького, яке на Заході (зокрема, завдяки роботам Френка Сисина) прийнято класифікувати як революцію. С. Єкельчик пропонує сприймати це розширення термінології позитивно: якщо повстання Хмельницького є революцією, то це підтверджує тяглість поняття національної революції в українській історії. Пропонується змінити оптику щодо поняття національної революції. Якщо розуміти його у традиційний спосіб, воно може бути затаврованим або обмеженим. Натомість, українська ідентичність має шанс стати синонімом демократичного антиімперського розвитку. У цьому контексті національна революція набуває значно глибшого значення, відходячи від вузьких етнічних маркерів. С. Єкельчик підтримує тезу Ярослава Грицака про те, що під час Євромайдану/Революції Гідності традиційні маркери національної

ідентичності (наприклад, маркери історичної пам'яті) не були провідними та не визначали сутності подій. Проте, як показав досвід Помаранчевої революції та раннього етапу Народного руху України, статус української мови відіграв важливу роль як чинник об'єднання демократичних сил. Революція Гідності, як революція громадянського суспільства, підтвердила цю тенденцію, де ціннісний вимір втілюється, зокрема, у мові: говоріння українською стає важливим, і більшість громадян визнає важливість української мови. За С. Єкельчиком, Революція Гідності є: національною (у модерному сенсі); ціннісною (як революція громадянського суспільства); геополітичною (як європейський вибір України, що є метафорою). Ці три аспекти не суперечать, а доповнюють одне одного, формуючи триаспектне визначення Української революції сучасності. С. Єкельчик говорить про книгу М. Шор, яку він рецензував, у якій авторка піддається емоційному захопленню революційними подіями, свідком яких вона стала. М. Шор порівнює Майдан із польською «Солідарністю», вбачаючи повернення змісту та справжності через суспільну солідарність. Цей момент справжності є радісним для істориків, але водночас Майдан належить до нового світу. Революція Гідності не є «кінцем історії» за Ф. Фукуямою, а є продовженням історичної логіки, яка діяла під час розпаду СРСР та Помаранчевої революції, але прийшла у час нових змістів (зокрема, в умовах боротьби з дезінформацією та фейками в інформаційному полі). Таким чином, Революція Гідності є новим етапом української національної революції, що поєднує цінності демократії з антиімперським вибором [12].

Підсумовуючи погляди науковців щодо теоретичної кваліфікації Революції Гідності як продовження національного та ціннісного спротиву, необхідно окремо розглянути її місце серед попередніх подій української новітньої історії, що також були спрямовані на утвердження суб'єктності України. Аналіз історико-політичного контексту Революції Гідності вимагає обов'язкового врахування досвіду Революції на граніті та Помаранчевої революції. Ці події, будучи частиною спільного бекграунду, засвідчують тяглість прагнення українців до волевиявлення через мирний протест та неприйняття узурпації влади та зовнішнього авторитарного впливу. З огляду на спадкоємність протестних рухів, необхідно залучати наукові напрацювання, які присвячені аналізу знакових революційних подій в сучасній історії України [13; 14; 15; 16; 17; 18].

Революція Гідності є визначальною подією у сучасній історії України, що знаменувала чітке свідоме рішення українського народу щодо трансформації держави у повноцінну демократичну країну та інтеграції до Європейського Союзу. Геополітичні наслідки цього вибору були незворотними. Вже у наступні роки Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС та отримала безвізовий режим. Після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р., попри всі виклики, держава отримала статус кандидата на членство в ЄС, що є історичним рішенням

та фіксацією європейського курсу. Революційні події стали каталізатором для низки внутрішніх трансформацій: формування громадянського суспільства та його інституційне зміцнення; започаткування культурного відродження, що проявилось у поглибленому зацікавленні та дослідженні українцями своєї історії, ідентичності та культурної спадщини; стимулювання справжніх, а не декларативних реформ; утвердження розуміння демократичних цінностей та принципів ринкової економіки. Усе це знайшло своє відображення у корпусі наукових досліджень. Низка наукових досліджень була підготована завдяки зусиллям співробітників Музею Революції Гідності, Українського інституту національної пам'яті, Інститут історії України НАН України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Українського Католицького Університету [19; 20].

Також у полі зору науковців не лише безпосередній перебіг подій Революції Гідності, її причини, передумови, компаративний аналіз, історико-політичне, соціокультурне значення та місце у, щонайменше, загальноєвропейській історії. Йдеться й про політику пам'яті та комеморативні практики, пов'язані з Революцією Гідності [21; 22].

Революція Гідності, таким чином, виокремлюється як перший пострадянський спротив, не пов'язаний виключно з фальсифікацією виборів чи економічними вимогами. Це справжня революція у боротьбі за цінності, права, свободу і гідність. Вона стала яскравим прикладом політичної суб'єктності та здатності громадянського суспільства до консолідації заради досягнення стратегічних цілей та якісної зміни країни.

Геополітичний вибір, який українське суспільство остаточно закріпило на Майдані, став однозначним сигналом для Москви про незворотність європейського вектору України. Втім, як слушно наголошують науковці, агресія РФ, що розпочалася вже у лютому 2014 р., була не просто реакцією на втрату контролю над Києвом, а прямим наслідком багаторічної імперської політики, спрямованої на придушення української суб'єктності [6]. Міжнародна спільнота військових фахівців та історики одностайно визнають, що ця російська агресія має гібридний характер [23]. Повноцінне наукове осмислення та аналіз гібридної збройної кампанії, що триває з 2014 р., вимагає спроб періодизації та застосування різнопланових дослідницьких методів дослідження.

Найболючішою темою сьогодення для українців є сучасна російсько-українська війна, сприйняття якої прийдешніми поколіннями безпосередньо залежить від того, наскільки документально та повноцінно вона буде зафіксована. Також важливою є питання періодизації російсько-української війни.

Зокрема, В. Ільницький та О. Куцька розглянули проблему періодизації сучасної війни в українському науковому дискурсі. Підсумовуючи аналіз досліджень українських учених щодо періодизації сучасної російсько-української

війни, науковці зазначили, що кількість праць, присвячених цій проблематиці, є відносно невеликою у порівнянні з загальною кількістю публікацій, що розглядають різні аспекти збройного протистояння. Цей факт пояснюється тим, що війна ще не є завершеним історичним процесом, що ускладнює формування її чітких періодів та етапів і робить будь-яке прогнозування подальшого розвитку ситуації доволі ризикованим. Водночас, уже існують наукові доробки, автори яких (зокрема, П. Гай-Нижник, О. Куцька, М. Гребенюк, М. Щипанський, В. Грицюк, О. Лисенко, С. Сегеда, В. Трофимович, В. Бенчук та ін.) роблять спроби не лише виокремити періоди, але й надати їм змістовну характеристику. При цьому ці роботи суттєво відрізняються між собою за змістовним та фактологічним наповненням. Питання періодизації російсько-української війни, безумовно, буде неодноразово обґрунтовуватися як українськими, так і закордонними вченими, які демонструватимуть власні підходи. Це є закономірним та важливим процесом, необхідним для продовження загальних наукових студій з даної проблематики [24].

Сучасні наукові підходи до розуміння війни та конфліктів на пострадянському просторі формуються, зокрема, у працях вітчизняних дослідників О. Гембарука [25], Є. Магди [21], Г. Перепелиці [26].

Водночас, маємо накопичений джерельний матеріал (військові щоденники, спогади людей, що пережили окупацію, полон, катування, а також учасників збройної боротьби українців, спостереження іноземних інтелектуалів, як-от французького філософа Анрі-Бернара Леві, американського історика Тімоті Снайдера та шведського військового історика Петера Енглунда). Усе це, перебуваючи в процесі постійного накопичення, нагально потребує ґрунтовної концептуалізації та попередніх наукових узагальнень в рамках історіографічного осмислення [27, С. 95].

Можемо припустити, що стрижневим джерелом для майбутнього осмислення російсько-української війни в історіографічних напрацюваннях стануть спогади очевидців. Особливої ваги набув у даному контексті метод усної історії. Чи не з першого дня війни ведеться активне зібрання усних свідчень, як фаховими істориками, так і ентузіастами, які усвідомлюють важливість такого джерела інформації про тлумачення людьми тих чи інших подій. Наприклад, ще у 2014 р. запорізькими науковцями був започаткований проєкт «Усна історія російсько-української війни». Перша збірка спогадів побачила світ у 2016 р. Загалом видання має кілька томів, у якому зібрані свідчення цивільного населення та українських військових [28]. Звільнені українськими захисниками від російської окупації населені пункти України стають осередком активної роботи істориків, краєзнавців та волонтерів, які застосовують метод усної історії. Ця діяльність спрямована на оперативне фіксування спогадів очевидців воєнних злочинів та бойових дій. Завдяки їхній праці вже з'явилася низка наукових

досліджень та публікацій, що базуються на цих унікальних свідченнях [29; 30]. Такою емоційно-складною і вкрай необхідною роботою займаються як окремі дослідники, так інституції, які розробляють методичні рекомендації для громад, скажімо, щодо коректного вшанування пам'яті про загиблих чи облаштування «місць пам'яті» [31; 32].

Для істориків в умовах російсько-української війни важливим аспектом професійної діяльності є й ведення боротьби на інформаційному та ідеологічному напрямках. Тому поряд з академічною роботою особливої ваги набуває просвітницька діяльність, скерована на популяризацію історії України та фіксування, аналіз й спростування російських пропагандистських наративів та антиукраїнських історичних фейків. Окремий акцент - це робота з іноземною аудиторією. Важливо продемонструвати світовій спільноті високу ціну Незалежності України та тривалий шлях боротьби українців крізь призму зруйнованих міст і сіл, примусових депортацій, катувань, фізичного та морального приниження й знищення. Таким чином, важливість роботи історика в умовах війни зумовлена не лише науковою потребою, але й завданнями інформаційної боротьби. Як зазначають дослідники, зокрема Я. Грицак [33] та В. Мак-Ніл [34, С. 19], кожен історик, незалежно від теми дослідження, неминує пише про свій час і під його впливом. В. Мак-Ніл підкреслює, що історики завжди розглядають минуле крізь призму сьогодення, що постійно змінюється, а отже, й контури минулого в їхніх працях також змінюються. Це усвідомлення вимагає від історика вміння максимально вийти за межі власних поглядів та епохи для досягнення більшої об'єктивності, що Я. Грицак називає найбільшим викликом. В умовах стрімких інформаційних потоків та переваги коротких дописів над розлогими наративами, на істориків покладається завдання не лише спростувати історичні фейки, але й подавати аргументовану, лаконічну та доступну відповідь на спотворену інформацію. Здатність швидко й влучно донести цю інформацію до споживача стає ключовою перевагою в інформаційній війні, яку веде проти України російська пропаганда, маніпулюючи історичними інтерпретаціями та ідеологічними кліше. Сучасний світ також характеризується пошквалом зацікавленості минулим, яке нерідко перетворюється на «товар», що використовується для політичних, туристичних чи комерційних дивідендів [35, С. 95]. Ця комерціалізація несе в собі ризики гонитви за сенсацією, спрощення й категоричності історичної аргументації та схиляння перед суспільними стереотипами. У таких умовах професійна сумлінність історика набуває особливої ваги.

На разі ще однією тенденцією є подолання колоніальної спадщини. В умовах війни необхідно завершити процес декомунізації та деколонізації загалом. Йдеться про відмову від колоніального мислення, успадкованого від російської імперії та СРСР. Необхідно зняти «окуляри», через які російська

культура сприймалася як вища («старший брат»), а українська як щось меншовартісне та вторинне [36; 37; 38].

Історіографічне осмислення подій Революції Гідності та російсько-української війни у період 2014-2025 рр. не є лінійним процесом, а являє собою, принамні, станом на сьогодні, триетапну еволюцію наукових підходів, що відображає гостроту та масштаб подій. Ми не претендуємо на вичерпність такого поділу та його єдино вірне трактування й виокремлення. Пропонуємо як спробу наукової рефлексії.

На першому етапі, що характеризувався негайним реагуванням, домінували фактографічні та емоційно-публіцистичні праці. Основна мета наукової спільноти, як української, так і міжнародної, полягала у первинній фіксації фактів та свідчень, а також у легітимізації Революції Гідності та російсько-української війни як національно-визвольної боротьби. У цей період з'явилася значна кількість збірників усної історії та документальних хронік, що стало реакцією на виклик відсутності архівної бази та необхідністю збереження голосів очевидців. Паралельно відбувалося становлення концепції гібридної війни, переважно через політологічні та соціологічні дослідження, які швидко витіснили російський наратив про «громадянський конфлікт» [21; 39].

На другому етапі відбулася систематизація та поглиблення досліджень, що проявилось у появі перших ґрунтовних монографій та дисертаційних робіт. У історіографії перейшли до міждисциплінарного підходу, інтегруючи методи соціології, культурології та психології, філософії. Помітними темами стали проблеми колективної пам'яті, травми та меморіалізації. Також продовжився процес накопичення джерельного матеріалу, пов'язаного із російсько-українською війною, але не лише у контексті власне самої війни, а й поглиблення вивчення історії Криму, історії Донеччини та Луганщини, загалом історії України крізь призму україноцентризму [40; 41; 42].

Третій етап став періодом деколоніального повороту та глобалізації досліджень. Повномасштабне вторгнення рф каталізувало наукову спільноту до радикальної реконцептуалізації минулого. Домінуючим методологічним підходом став деколоніальний, який розглядає війну як продовження імперської агресії, вимагаючи повної дерадянізації та відмови від інерційного «братського» мислення. Публікації цього етапу зосереджені на воєнних злочинах, міжнародному праві, а також на аналізі стійкості та ментальної трансформації українського суспільства [43; 38].

Отож, попри колосальне накопичення джерельного матеріалу та суспільний запит, історіографічне осмислення Революції Гідності та російсько-української війни на етапі 2014-2025 рр. потребує систематизації, критичної методологічної рефлексії та усунення диспропорцій, що виникли внаслідок емоційної забарвленості та воєнних обмежень, а також вимагає завершення деколоніального повороту для формування цілісного національного наративу.

Висновки. Революцію Гідності та російсько-українську війну можна розглядати виступають як ключові каталізатори національної консолідації та кардинальної зміни політики національної пам'яті, що є продовженням тяглості ціннісного антиімперського спротиву (від Революції на граніті та Помаранчевої революції). Геополітичний вибір, закріплений на Майдані, став незворотним сигналом про європейський курс України.

Однак, існує дисбаланс між величезним обсягом розпорошеного джерельного матеріалу та недостатньою кількістю ґрунтовних, систематизованих історіографічних праць, що є наслідком методологічних викликів незавершеного історичного процесу та необхідності подолання суб'єктивного фактору. Наукове осмислення окреслених подій пройшло триетапну еволюцію: від фактологічної фіксації та легітимізації подій як національно-визвольної боротьби, через систематизацію та міждисциплінарний аналіз травми і пам'яті, до деколоніального повороту, що вимагає радикальної реконцептуалізації минулого та боротьби з колоніальними кліше.

В умовах війни історик в Україні, як фахівець і як громадянин, набуває подвійної ролі: як академічний дослідник (періодизація, концептуалізація) та як учасник інформаційної боротьби. На нього покладається завдання не лише фіксувати факти (зокрема, завдяки методу усної історії), але й спростовувати історичні фейки та доносити аргументовану інформацію світовій спільноті, протидіючи російській пропаганді та ризикам комерціалізації історії. Нагальною потребою є створення науково виваженого образу та однозначного тлумачення й репрезентації, які б дозволила чітко сформулювати позитивне значення Революції Гідності (як революції «нового типу»), остаточно завершити деколонізацію та розробити уніфіковані методологічні підходи для цілісного осмислення гібридної російської агресії.

Література.

1. Революція Гідності: пам'ять, осмислення, історія – круглий стіл. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1542>
2. Петасюк О. Осмислення євроінтеграційного та євроатлантичного поступу в контексті стратегії України. *Європейські історичні студії*, 2015. № 1. С. 62-76. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/olena-petasyuk-osmyslennya-yevrointegratsijnogo-ta-yevroatlantychnogo-postupu-v-konteksti-strategiyi-ukrayiny/>
3. Верменич Я. *«Війни ідентичностей»: українсько-російське цивілізаційне протистояння у когнітивно-дискурсивному вимірі*. Нарис. Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ : Інститут історії України, 2023. 87 с.
4. Гай-Нижник П. Революційні події в Україні: боротьба за право вибору і національну гідність (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.). *Гілея*. 2018. Випуск 132 (№ 5). С. 100–112.
5. Гай-Нижник П. Російсько-українська війна - війна за життя (2014-2022): періодизація. *Українознавство*, 2022. №1. С.51–76. DOI: [http://10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.255750](http://10.30840/2413-7065.1(82).2022.255750) URL: <http://journal.ndiu.org.ua/issue/view/15201>

6. Гай-Нижник П. *Росія проти України (1990-2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення*. Київ: «МП Леся», 2017. 332 с.
7. Гребенюк М., Грицюк В., Щипанський М. Історична періодизація антитерористичної операції на сході України (14 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.). *Український історичний журнал*, 2020. № 4. С. 176–191
8. Котляр Ю., Мосін О. Революція Гідності: вибір європейського майбутнього. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 2024. № 7. С. 47-56. DOI: <http://10.26693/ahpsxxi2024.07.047>
9. Магда Є. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2014. № 5. С. 138-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_5_29
10. Магда Є. *Гібридна війна: вижити і перемогти*. Харків: Віват, 2015. 304 с.
11. Офіцинський Ю. *Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013 – 2017 років)*. Ужгород: РІК-У, 2018. 312 с.
12. Майдан як постмодерна революція: проблеми термінології – круглий стіл. 21 квітня 2021. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні - Музей Революції Гідності*. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1540>
13. Codogni P. The 1990 Revolution on Granite as Ukraine's New Beginning. *Jordan Center*, 2023, 10 November. URL: <https://jordanrussiacenter.org/blog/the-1990-revolution-on-granite-as-ukraines-new-beginning>
14. Kalyta K. The Revolution on Granite in 1990: how Ukrainian youth defied the Soviet Ukraine. *EU NEIGHBOURS EAST*, 2024, May 27. URL: <https://euneighbourseast.eu/young-european-ambassadors/blog/the-revolution-on-granite-in-1990-how-ukrainian-youth-defied-the-soviet-ukraine/>
15. Dickinson P. How Ukraine's Orange Revolution shaped twenty-first century geopolitics. *Atlantic Council*, 2020, November 22. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-ukraines-orange-revolution-shaped-twenty-first-century-geopolitics/>
16. Boyko O., Kamionka M. The Granite Revolution: A Role Model or a Missed Opportunity. *Codrul Cosminului*, XIX, 2023. No. 1. P. 53–72. DOI: <https://10.4316/CC.2023.01.03> ; URL: https://www.researchgate.net/publication/373545079_THE_GRANITE_REVOLUTION_A_ROLE_MODEL_OR_A_MISSED_OPPORTUNITY
17. Krapfl J., Kühn von Burgsdorff E. Ukraine's Euromaidan and Revolution of Dignity, ten years later. *Canadian Slavonic Papers. Revue Canadienne des Slavistes*, 2023. Volume 65, Issue 3-4. P. 325-334. DOI: <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2293420> ; URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00085006.2023.2293420>
18. Reznik O. From the Orange Revolution to the Revolution of Dignity: Dynamics of the Protest Actions in Ukraine. *East European politics and societies*, 2016. Volume 30 (4). P. 750-765. Los Angeles, CA: SAGE Publications Ltd. DOI: <https://10.1177/0888325416650255>
19. *Революція Гідності: на шляху до історії: Збірник наукових праць*. Відп. ред.: І. Пошивайло, Л. Онишко. Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності; Український інститут національної пам'яті; Інститут історії України Національної академії наук України; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Український католицький університет. Київ : Національний музей Революції Гідності, 2020. 384 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1nkqdzcKfessErXu5FoOiu13uMzSwFDNT/view>
20. *Революція Гідності: на шляху до історії: Збірник наукових праць, кн. 2. Революції доби постмодерну: Майдан у контексті світових протестних рухів кінця XX – початку XXI століття*. Пошивайло І., Онишко Л. (відп. ред.). Київ : Національний музей Революції Гідності, 2021. 240 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1VsPx0Fus_UkFTok6Bfqh64FxFEFmGLYB/view

21. Гуменюк Т. Культура пам'яті: феномен Революції гідності в сучасній науковій рефлексії. *Актуальні питання українського інформаційного простору*, 2023. Число 11. С. 41-54. URL: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/279552/274148>
22. Семерин Х. Мапування просторової пам'яті про Революцію Гідності в Україні. *МІСТ*, 2022. № 2 (14). С. 136-154. DOI: <https://10.15407/mics2022.02.136>
23. Магда Є. *Гібридна агресія Росії: уроки для Європи*. Видавництво Kalamar, 2017. 268 с.
24. Ільницький В, Куцька О. (2023). Періодизація російсько-української війни (2014–2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2023. № 13/55. С. 162–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283087> URL: https://www.researchgate.net/publication/372779300_PERIODIZACIA_ROSIJSKO-UKRAINSKOI_VIJNI_2014-2022_V_UKRAINSKOMU_NAUKOVOMU_DISKURSI
25. Гембарук О. Трансформація концепту «війна» у медіапросторі: аналіз блогосфери. *Наука. Освіта. Молодь*, 2024. Частина 1. С. 55-58. URL: https://library.udpu.edu.ua/zbirnyku-naukovykh-prats-udpu/5660-2024nauk_prac
26. Перепелиця Г. Концепція «гібридного миру» для України. *Україна дипломатична: науковий щорічник*, 2016. № 17. С. 762-773.
27. Цюрупа М., Вишневський О., Андрющенко О., Гавріна В. Науковий дискурс сучасної війни: військовознавство (полемологія) у системі сучасної освіти України. *Українознавчий альманах*, 2023. Випуск 33. С. 93-100. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.33.13>
28. Усна історія російсько-української війни: 2014-2016 роки. *Електронна бібліотека. Інститут історії України НАН України*. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0017186>
29. Литвин К. «Хателась проста волі — і всьо...»: окупація с. Слободи на Чернігівщині очима очевидця (травень 2022 року). *Український історичний журнал*, 2023. № 1 (568). С. 36-50. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.01.036>
30. *Війна, наука та емоції: від інтерв'ю до пам'ятстворення. Збірник матеріалів Міжнародної конференції (м. Чернігів, 21–22 лютого 2025 р.)*. Упорядн. та наук. ред. С. Маховська. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2025. 288 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0019006.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0
31. Щербина С. Усноісторичні дослідження Чернігівщини та розвиток меморіального туризму в умовах російсько-української війни. *Консенсус*, 2025. № 2. С. 214-224. URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/180/205>
32. Платонова А. Антон Лягуша: «Новий український проєкт меморіалізації — це точка остаточного розриву з колонізаційним минулим». *Детектор Медіа*. 22 жовтня 2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/245051/2025-10-22-anton-lyagusha-novyy-ukrainskyu-proiekt-memorializatsii-tse-tochka-ostatochnogo-rozryvu-z-kolonizatsiynym-mynulym/>
33. Грицак Я. Біографія історика визначає спосіб, у який він пише про історію... *Україна модерна*, 2018, 8 березня. URL: <https://uamoderna.com/jittepis-istory/yaroslav-hrytsak/>
34. Мак-Ніл В. *Піднесення Заходу. Історія людської спільноти. Друге видання українською, уточнене й виправлене*. Переклад українською за ред. Андрія Галушки. Київ: Ніка-Центр, 2011. 962 с. *Чтиво. Електронна бібліотека*. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/MakNil_Viliam/Pidnesennia_Zakhodu_Istoriia_liudskoi_spilnoty_vyd_2011/
35. Бондар В. Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики. *Історіографічні дослідження в Україні*, 2014. Випуск 25. С. 95-113. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Idvu_2014_25_7

36. Полякова М. Саркастична деколонізація: переосмислення російської культурної спадщини в українському мистецтві під час війни. *Художня культура. Актуальні проблеми*, 2025. № 21 (1). С. 166–179. DOI: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.21\(1\).2025.333499](https://doi.org/10.31500/1992-5514.21(1).2025.333499)
37. Бойко О., Білан О. Декомунізаційні процеси України в умовах російського повномасштабного вторгнення. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*, 2024. Випуск 57. С. 58-67. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.57.8>
38. Khomenko O., Movchan O. The russo-ukrainian war as a catalyst for the decolonization of ukrainians: historical-educational dimensions and information-psychological operations. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian Historical Studies*, 2025. № 18(60). P. 171–181. DOI: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.19>
39. *Майдан від першої особи. 45 історій Революції гідності*. Упорядники: Т. Ковтунович, Т. Привалко. Київ : К.І.С., 2015. 320 с.
40. *Історія Криму в запитаннях і відповідях*. Кер. авт. кол. О. Галенко. Київ : Наукова думка, 2015. 528 с.
41. Ніколайчук І. Кандидат історичних наук Дмитро Гордієнко: «Крим – це споконвічно невід’ємна частина України» 4 березня 2016. *Науковці НАН України – про місце Криму в українській історії та культурі*. Національна академія наук України. URL: <https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=2082>
42. Стяжкіна О. Дискурс окупації як механізм осмислення російської агресії проти України. *Нові сторінки історії Донбасу*, 2016. Книга 25. С. 71-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsid_2016_25_9
43. Пояснюємо деколонізацію: інфографіка, як буде реалізовуватися закон. *Український інститут національної пам’яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/dekomunizaciya-ta-reabilitaciya/podolannya-naslidkiv-rusyfikaciyi-ta-totalitaryzmu-v-ukrayini/poyasnyuyemo-dekolonizaciyu-infografika-yak-bud>

References

1. Revoliutsiia Hidnosti: pamiat, osmyslennia, istoriia – kruhlyi stil. [Revolution of Dignity: Memory, Understanding, History – Round Table]. *Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti*. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1542> [in Ukrainian].
2. Petasiuk, O. (2015). Osmyslennia yevrointehratsiinoho ta yevroatlantychnoho postupu v konteksti stratehii Ukrainy. [Understanding of Euro-integration and Euro-Atlantic progress in the context of Ukraine’s strategy]. *Yevropeiski istorychni studii*. № 1. S. 62-76. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/olena-petasyuk-osmyslennya-yevrointegratsijnogo-ta-yevroatlantychnogo-postupu-v-konteksti-strategiyi-ukrayiny/> [in Ukrainian].
3. Vermenych, Ya. (2023). «Viiny identychnosti»: ukrainsko-rosiiske tsyvilizatsiine protystoiannia u kohnityvno-dyskursyvnomu vymiri. *Narys*. [«Identity Wars»: Ukrainian-Russian Civilizational Confrontation in the Cognitive-Discursive Dimension. Essay]. Vidp. red. V. A. Smolii. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy. 87 s. [in Ukrainian].
4. Hai-Nyzhnyk, P. (2018). Revoliutsiini podii v Ukraini: borotba za pravo vyboru i natsionalnu hidnist (lystopad 2013 r. – liutyi 2014 r.). [Revolutionary events in Ukraine: the struggle for the right to choose and national dignity (November 2013 - February 2014)]. *Hileia*. Vypusk 132 (№ 5). S. 100–112. [in Ukrainian].
5. Hai-Nyzhnyk, P. (2022). Rosiisko-ukrainska viina - viina za zhyttia (2014-2022): periodyzatsiia. [The Russian-Ukrainian war - a war for life (2014-2022): periodization]. *Ukrainoznavstvo*. №1. С.51–76. DOI: [http://10.30840/2413-7065.1\(82\).2022.255750](http://10.30840/2413-7065.1(82).2022.255750) URL: <http://journal.ndiu.org.ua/issue/view/15201> [in Ukrainian].

6. Hai-Nyzhnyk, P. (2017). *Rosiiia proty Ukrainy (1990-2016 rr.): vid polityky shantazhu i prymsu do viiny na pohlynannia ta sprobny znyshchennia*. [Russia against Ukraine (1990-2016): from the policy of blackmail and coercion to the war of absorption and attempts at destruction]. Kyiv: «MP Lesia». 332 s. [in Ukrainian].
7. Hrebeniuk, M., Hrytsiuk, V., & Shchypanskyi, M. (2020). Istorychna periodyzatsiia antyterrorystychnoi operatsii na skhodi Ukrainy (14 kvitnia 2014 – 30 kvitnia 2018 rr.). [Historical periodization of the anti-terrorist operation in eastern Ukraine (April 14, 2014 - April 30, 2018)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 4. S. 176–191. [in Ukrainian].
8. Kotliar, Yu., & Mosin, O. (2024). Revoliutsiia Hidnosti: vybir yevropeiskoho maibutnoho. [Revolution of Dignity: the choice of the European future]. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. № 7. S. 47-56. DOI: <http://10.26693/ahpsxxi2024.07.047> [in Ukrainian].
9. Mahda, Ye. (2014). Vykylyky hibrydnoi viiny: informatsiinyi vymir. [Challenges of hybrid war: information dimension]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 5. S. 138-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_5_29 [in Ukrainian].
10. Mahda, Ye. (2015). *Hibrydna viina: vyzhyty i peremohty*. [Hybrid war: survive and win]. Kharkiv: Vivat. 304 s. [in Ukrainian].
11. Ofitsynskyi, Yu. (2018). *Suchasna rosiisko-ukrainska viina (za materialamy hazety «The New York Times» 2013 – 2017 rokiv)*. [Modern Russian-Ukrainian war (based on materials from the newspaper «The New York Times» 2013 - 2017)]. Uzhhorod: RIK-U. 312 s. [in Ukrainian].
12. Maidan yak postmoderna revoliutsiia: problemy terminolohii – kruhlyi stil. 21 kvitnia 2021. [Maidan as a postmodern revolution: problems of terminology - round table. April 21, 2021]. *Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni - Muzei Revoliutsii Hidnosti*. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1540> [in Ukrainian].
13. Codogni, P. (2023, 10 November). The 1990 Revolution on Granite as Ukraines New Beginning. *Jordan Center*. URL: <https://jordanrussiaccenter.org/blog/the-1990-revolution-on-granite-as-ukraines-new-beginning>
14. Kalyta, K. (2024, May 27). The Revolution on Granite in 1990: how Ukrainian youth defied the Soviet Ukraine. *EU NEIGHBOURS EAST*. URL: <https://euneighbourseast.eu/young-european-ambassadors/blog/the-revolution-on-granite-in-1990-how-ukrainian-youth-defied-the-soviet-ukraine/>
15. Dickinson, P. (2020, November 22). How Ukraines Orange Revolution shaped twenty-first century geopolitics. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukraine-alert/how-ukraines-orange-revolution-shaped-twenty-first-century-geopolitics/>
16. Boyko, O., & Kamionka, M. (2023). The Granite Revolution: A Role Model or a Missed Opportunity. *Codrul Cosminului*, XIX. No. 1. P. 53–72. DOI: <https://10.4316/CC.2023.01.03> URL: https://www.researchgate.net/publication/373545079_THE_GRANITE_REVOLUTION_A_ROLE_MODEL_OR_A_MISSED_OPPORTUNITY
17. Krapfl, J., & Kühn fon Burgsdorff, E. (2023). Ukraines Euromaidan and Revolution of Dignity, ten years later. *Canadian Slavonic Papers. Revue Canadienne des Slavistes*. Volume 65, Issue 3-4. P. 325-334. DOI: <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2293420> ; URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00085006.2023.2293420>
18. Reznik, O. (2016). From the Orange Revolution to the Revolution of Dignity: Dynamics of the Protest Actions in Ukraine. *East European politics and societies*. Volume 30 (4). P. 750-765. Los Angeles, CA: SAGE Publications Ltd. DOI: <https://10.1177/0888325416650255>
19. *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii: Zbirnyk naukovykh prats*. (2020). [Revolution of Dignity: On the Path to History: Collection of Scientific Papers]. Vidp. red.: I. Poshyvailo, L. Onyshko. Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni – Muzei Revoliutsii Hidnosti; Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty; Instytut istorii Ukrainy Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy; Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka; Ukrainskyi katolytskyi universytet. Kyiv : Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti. 384 s. URL: <https://drive.google.com/file/d/1nkqdzCkFessErXu5FoOiu13uMzSwFDNT/view> [in Ukrainian].

20. *Revoliutsiia Hidnosti: na shliakhu do istorii: Zbirnyk naukovykh prats, kn. 2. Revoliutsii doby postmodernu: Maidan u konteksti svitovykh protestnykh rukhiv kintsia KhKh – pochatku KhKhI stolittia.* (2021). [Revolution of Dignity: On the way to history: Collection of scientific works, book 2. Revolutions of the postmodern era: Maidan in the context of world protest movements of the late 20th - early 21st centuries]. Poshyvailo I., Onyshko L. (vidp. red.). Kyiv : Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti. 240 s. URL: https://drive.google.com/file/d/1VsPx0Fus_UkFTok6Bfqh64FxFEFmGLYB/view [in Ukrainian].
21. Humeniuk, T. (2023). *Kultura pamiaty: fenomen Revoliutsii hidnosti v suchasni naukovi refleksii.* [Culture of memory: the phenomenon of the Revolution of Dignity in modern scientific reflection]. *Aktualni pytannia ukrainskoho informatsiinoho prostoru.* Chyso 11. S. 41-54. URL: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/279552/274148> [in Ukrainian].
22. Semeryn, Kh. (2022). *Mapuvannia prostorovoï pamiaty pro Revoliutsiiu Hidnosti v Ukraini.* [Mapping spatial memory about the Revolution of Dignity in Ukraine]. *MIST.* № 2 (14). S. 136-154. DOI: <https://10.15407/mics2022.02.136> [in Ukrainian].
23. Mahda, Ye. (2017). *Hibrydna ahresiiia Rosii: uroky dlia Yevropy.* [Russia's hybrid aggression: lessons for Europe]. Vydavnytstvo Kalamar. 268 s. [in Ukrainian].
24. Ilnytskyi, V, & Kutska, O. (2023). *Periodyzatsiia rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2022) v ukrainskomu naukovomu dyskursi.* [Periodization of the Russian-Ukrainian War (2014–2022) in Ukrainian Scientific Discourse]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Seriia Istoriiia,* 2023. № 13/55. S. 162–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283087> URL: https://www.researchgate.net/publication/372779300_PERIODIZACIA_ROSIJSKO-UKRAINSKOI_VIJNI_2014-2022_V_UKRAINSKOMU_NAUKOVOMU_DISKURSI [in Ukrainian].
25. Hembaruk, O. (2024). *Transformatsiia kontseptu «viina» u mediaprostori: analiz blohosfery.* [Transformation of the Concept of «War» in the Media Space: Analysis of the Blogosphere]. *Nauka. Osvita. Molod.* Chastyna 1. S. 55-58. URL: https://library.udpu.edu.ua/zbirnyky-naukovykh-prats-udpu/5660-2024nauk_prac [in Ukrainian].
26. Perepelytsia, H. (2016). *Kontseptsiia «hibrydnoho myru» dlia Ukrainy.* [The concept of «hybrid peace» for Ukraine]. *Ukraina dyplomatychna: naukovyi shchorichnyk.* № 17. S. 762-773.
27. Tsiurupa, M., Vyshnevskiy, O., Andriushchenko, O., & Havrina, V. (2023). *Naukovyi dyskurs suchasnoi viiny: viiskovoznavstvo (polemohiia) u systemi suchasnoi osvity Ukrainy.* [The scientific discourse of modern war: military science (polemology) in the system of modern education of Ukraine]. *Ukrainoznavchyi almanakh.* Vypusk 33. S. 93-100. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.33.13> [in Ukrainian].
28. *Usna istoriia rosiisko-ukrainskoi viiny: 2014-2016 roky.* [Oral history of the Russian-Ukrainian war: 2014-2016]. *Elektronna biblioteka. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy.* URL: <http://resource.history.org.ua/item/0017186> [in Ukrainian].
29. Lytvyn, K. (2023). *«Khatielas prosta voli — i vso...»: okupa tsiia s. Slobody na Chernihivshchyni ochyma ochevydtsia (traven 2022 roku).* [«I wanted free will — and that's it...»: the occupation of the village of Sloboda in Chernihiv region through the eyes of an eyewitness (May 2022)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* № 1 (568). S. 36-50. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2023.01.036> [in Ukrainian].
30. *Viina, nauka ta emotsii: vid interviiu do pamiatietvorennia. Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi konferentsii (m. Chernihiv, 21–22 liutoho 2025 r.).* (2025). [War, science and emotions: from interviews to memory-making. Collection of materials of the International Conference (Chernihiv, February 21-22, 2025)]. Uporiadn. ta nauk. red. S. Makhovska. Kyiv : TOV «Jurka Liubchenka». 288 s. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0019006.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0 [in Ukrainian].
31. Shcherbyna, C. (2025). *Usnoistorychni doslidzhennia Chernihivshchyny ta rozvytok memorialnogo turyzmu v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny.* [Oral history research of Chernihiv region and development of memorial tourism in the conditions of the Russian-Ukrainian war].